

О. В. МАЛИШЕВСЬКИЙ

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА

Навчально-методичний посібник

Умань – 2020

УДК 378.018.8:377.011.3-051(075.8)
М 19

Рекомендовано до друку
Вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України
(протокол № 8 від 25 серпня 2020 року)

Рецензенти:

Хомич Л. О. – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;

Ткачук С. І. – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету інженерно-педагогічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

М 19

Малишевський О. В. Професійна мобільність інженера-педагога : навчальний посібник. Умань: ВПЦ «Візаві», 2020. 193 с.

У навчальному посібнику представлено теоретичні аспекти формування професійної мобільності майбутніх інженерів-педагогів і матеріали для організації лекційних занять навчальної дисципліни «Професійна мобільність інженера-педагога»

Видання адресовано викладачам, здобувачам вищої освіти, психолого-педагогічним працівникам закладів професійної освіти.

УДК 378.018.8:377.011.3-051(075.8)

© О. В. Малишевський, 2020

ЗМІСТ

Передмова	4
Модуль 1. Історичні основи професійної мобільності	6
Тема 1.1. Мобільність спеціаліста у Болонському процесі	6
Тема 1.2. Професійна мобільність: сутність, методологічні підходи, проблематика	17
Тема 1.3. Історичний аспект професійної мобільності	60
Тема 1.4. Формування професійної мобільності як актуальна проблема педагогічної теорії і практики.....	77
Модуль 2. Формування професійної мобільності інженера-педагога.....	99
Тема 2.1. Принципи формування професійної мобільності інженера-педагога	99
Тема 2.2. Умови формування професійної мобільності майбутнього інженера-педагога	109
Тема 2.3. Сутність і структура готовності до професійної мобільності інженерів-педагогів	118
Тема 2.4. Шляхи проєктування професійної мобільності інженера-педагога	150
Література.....	175

ПЕРЕДМОВА

Однією з найбільш характерних особливостей сучасного етапу розвитку України є невідпинне зростання інтенсивності, динаміки, складності й неоднозначності різноманітних і різноаспектних змін, що охоплюють усі галузі життєдіяльності людини. Європейський вектор розвитку соціально-економічної структури нашого суспільства зумовлює трансформацію соціокультурного буття особистості й окреслює перед нею перспективу бути готовою до переміщень у соціальному просторі, легко адаптуватися у нових умовах й гнучко взаємодіяти з різними культурними і соціальними системами і суб'єктами. Зростання й складність соціальної, економічної і професійної інформації вимагають від сучасної людини умінь оперативного поновлювати свої знання, певних особистісних якостей – бути успішним і потрібним, готовим до будь-яких змін у професійній діяльності, уміти швидко й ефективно адаптуватися до нових умов, тобто бути мобільним. Отже, постійна зміна умов і якості професійної діяльності спонукає фахівця неодноразово підвищувати рівень освіти і кваліфікації, змінювати місце роботи і, навіть, професію.

Окреслена ситуація актуалізує соціальну потребу цілеспрямованої підготовки людини до життя й функціонування в умовах швидкоплинного соціокультурного середовища шляхом формування мобільності як особливої особистісної професійної якості. Відповідальність за розв'язання зазначеної потреби покладено на освіту, зокрема на професійну. Таким чином, нині одна з актуальних задач удосконалення підготовки інженерів-педагогів пов'язана: з виконанням соціального замовлення на професійно компетентного, комунікабельного, креативного фахівця; з розвитком такої системи суб'єкт-суб'єктних відносин усіх членів освітнього процесу вищого закладу освіти, яка б забезпечила високий рівень професійної мобільності випускника, здатного в умовах будь-якого конкурентного середовища аналізувати мінливі соціально-економічні умови, швидко і ефективно адаптуватися до них, уміти приймати і реалізовувати нестандартні рішення. Професійна мобільність у такому контексті виступає показником якості вищої професійної освіти, який визначається не

лише професійними, а й особистісними характеристиками інженера-педагога, рівнем його культури та інтелектуального розвитку.

Система вищої інженерно-педагогічної освіти займає досить важливе місце як в освітньому, так і в економічному просторі, однак, місце і зміст її сьогодні ще чітко не визначено внаслідок: відсутності будь-яких сталих прогнозів ринку праці; відсутності чітких стандартів професійної освіти; низької професійної мобільності фахівців, спроможних самостійно пристосовуватися до швидкоплинних умов виробництва.

Варто відзначити, що вища професійна освіта знаходиться нині у процесі динамічних змін, спричинених реформуванням економіки й освіти України у цілому. Проблеми цього етапу становлення професійної освіти обумовлені низкою чинників, пов'язаних з реалізацією важливої економічної функції, яку вона виконує – відновлення кваліфікованих інженерно-педагогічних кадрів як для виробництва, так і для самої системи професійної (професійно-технічної) освіти: низькі темпи модернізації професійної освіти внаслідок мінімального матеріально-технічного забезпечення з боку держави; високий показник міграції населення як всередині країни, так і на міждержавному рівні; неузгодженість цілей професійної освіти із новими соціально-економічними вимогами суспільства; відсутність взаємозв'язків між закладами професійної освіти і роботодавцями тощо.

Процеси, що відбуваються сьогодні у професійній освіті, обумовлюють нові вимоги щодо випускника інженерно-педагогічних спеціальностей. Результатом фахової підготовки у системі професійної освіти повинен бути не спеціаліст, готовий до розв'язання стандартних, штатних ситуацій, а мобільний професіонал, основними якостями якого повинні стати професійна ерудиція, креативність мислення, творча ініціатива, здатність критично оцінювати виробничу ситуацію й добирати адекватні їх види практичної діяльності. Інженер-педагог повинен бути готовим од самостійної практики постановки і розв'язання виробничих проблем.

МОДУЛЬ 1

ІСТОРИЧНІ ОСНОВИ

ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

Тема 1.1. Мобільність спеціаліста у Болонському процесі

Сучасна людина живе у світі, який стрімко змінюється. Процес глобалізації неминуче висуває нові вимоги, нові правила та нові умови, яким мають відповідати люди у всіх сферах діяльності і на всіх професійних рівнях. Стрімкі зміни відбуваються також і в галузі освіти, ставлячи перед педагогом-професіоналом вимогу щодо його мобільності.

Мобільність людини в сучасному світі розглядаємо, з одного боку, як чинник динамізму, посилення інтенсивності, мінливості соціальних процесів і, з іншого, – як фактор, що забезпечує стійкість, керованість суспільного розвитку.

Болонський процес, як один з найважливіших компонентів європейської інтеграції, процес зближення і гармонізації систем освіти країн Європи з метою створення єдиного європейського простору вищої освіти, формує основи розвитку професійної мобільності сучасної молоді.

Цей процес розпочався у середині 1970-х рр. з прийняттям Радою міністрів ЄС Резолюції про першу програму співробітництва у сфері освіти. Офіційною датою запуску Болонського процесу зазвичай вважають 19 червня 1999 року, коли у місті Болонья міністри освіти 29 європейських держав прийняли декларацію «Зона європейської вищої освіти» або Болонську декларацію. Передвісником Болонській декларації була Сорбонська декларація 1998 року, у якій сегментація європейської освіти розглядалася як така, що не відповідає духу часу і не дозволяє європейській освіті бути вповні конкурентоспроможною і привабливою.

Поступово до Болонської декларації приєдналися інші європейські країни; загалом учасницями Болонського процесу стали 47 європейських країн із 49, які

підписали Європейську культурну конвенцію (1954 р.). Впродовж 1999–2009 рр. основні пріоритети розвитку визначалися на конференціях міністрів освіти країн-учасниць Болонського процесу, які відбувалися раз на два роки. Усього починаючи з 1998 року й до сьогодні проведено 11 конференцій на міністерському рівні у різних містах Європи: Парижі (Сорбонні), Болоньї, Празі, Берліні, Бергені, Лондоні, Левені/Лувені-ла-Нов, Будапешті/Відні, Бухаресті.

Болонська декларація містила сім ключових положень:

1. Сприяння європейському співробітництву в галузі забезпечення якості та гарантій якості освіти.

2. Впровадження систем контролю якості освіти в межах ВНЗ та залучення до зовнішнього незалежного оцінювання діяльності ВНЗ усіх зацікавлених сторін: представників академічної спільноти, держави, студентів і роботодавців.

3. Запровадження системи сумірних ступенів, в тому числі, шляхом запровадження додатка до диплома для забезпечення можливості працевлаштування європейських громадян і підвищення міжнародної конкурентоспроможності європейської системи вищої освіти.

4. Запровадження дворівневого навчання: бакалаврат, магістратура.

5. Впровадження європейської системи залікових одиниць для підтримки студентської мобільності, а також забезпечення права вибору студентом дисциплін. За основу було взято ECTS (*European Credit Transfer System*) – накопичувальну систему балів для досягнення цілей концепції «навчання впродовж усього життя».

6. Розвиток мобільності учнів, професорсько-викладацького складу та інших категорій працівників сфери освіти шляхом зарахування періоду часу, витраченого ними на роботу в європейському регіоні. Розробка і впровадження стандартів транснаціональної освіти.

7. Підтримка і розвиток традиційного європейського підходу до реалізації вищої освіти, особливо вдосконалення навчальних планів, співпраці між

освітніми закладами, схем мобільності та інтегрованих навчальних програм, практичної підготовки і проведення наукових досліджень.

Основними цілями Болонського процесу було названо:

1. Побудову європейської зони вищої освіти як ключового напрямку розвитку мобільності громадян з можливістю працевлаштування.

2. Підвищення якості освіти.

3. Забезпечення конкурентоспроможності європейської освіти.

4. Досягнення максимальної сумісності та сумірності національних систем вищої освіти.

5. Формування та зміцнення інтелектуального, культурного, соціального та науково-технічного потенціалу європейських країн; підвищення престижу європейської вищої школи у світі.

6. Посилення ключової ролі університетів у розвитку європейських культурних цінностей, де університети розглядаються як носії європейської свідомості.

Хронологія

18 вересня 1988 р. у Болоньї, місті, де відкрито перший у світі університет, на скликаному з нагоди 900-річчя Болонського університету з'їзді європейських ректорів була підписана «Загальна хартія університетів» (*Magna Charta Unifersitatum*). У ній підкреслено особливу роль у сучасному світі університетів як центрів культури, знань і досліджень. Університет визнано незалежним від політичної та економічної влади. Навчальний процес у ньому покликаний відповідати вимогам суспільства і є невіддільним від дослідницької діяльності, тобто університети повинні володіти автономністю, а викладачі і студенти – свободою вибору місця навчання і викладання, застосування своїх знань, умінь та навичок.

11 квітня 1997 р. у Лісабоні Рада Європи підписала Конвенцію про визнання кваліфікацій, які зараховують до вищої освіти. У ній були прийняті основні принципи оцінювання і визнання отриманих в університетах кваліфікацій.

Сорбонська декларація (1998)

Основні принципи Болонського процесу закладені ще у Спільній Сорбонській декларації, підписаній у 1998 р. міністрами освіти чотирьох країн: Франції, Німеччини, Італії та Великобританії. Основні положення Сорбонської декларації: підвищення міжнародної прозорості програм і визнання кваліфікацій за допомогою поступового зближення загальної рамки кваліфікацій і циклів навчання; сприяння мобільності студентів і викладачів у Європейському просторі та їх інтеграції в європейський ринок праці; розробка загальної системи ступенів для освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра, магістра та доктора.

Болонська декларація (1999)

Болонську декларацію про Європейський простір вищої освіти, на яку вплинула Сорбонська декларація, міністри освіти 29 європейських країн підписали у червні 1999 р. Ця Декларація стала основним документом, яким керуються країни-підписанти для формування загальної рамки модернізації та реформування вищої освіти в Європі.

Процес реформ отримав назву Болонського процесу.

Болонська декларація має на меті посилення міжнародної конкурентоспроможності європейської вищої освіти і підвищення її привабливості у світі.

У Болонській декларації міністри зафіксували намір:

- впровадити систему зрозумілих і сумірних ступенів;
- ввести систему, засновану на двох основних циклах;
- сформувати систему залікових одиниць (за зразком *ECTS*);
- підтримувати мобільність студентів, викладачів, наукових й адміністративних працівників;
- популяризувати європейську співпрацю у сфері забезпечення якості;
- стимулювати розвиток європейського співробітництва у галузі вищої освіти (в освітніх програмах і співпраці між університетами).

Ключовими позиціями в рамках Болонського процесу визначено такі:

- введення двоступеневої системи вищої освіти (системи, що базується на двох освітніх рівнях: бакалавр і магістр);
- створення єдиної системи залікових одиниць і більш сумірних ступенів;
- контроль якості освіти (розвиток єдиних критеріїв оцінки якості викладання та освіти);
- розширення мобільності (створення інтегрованих програм навчання і проведення наукових досліджень);
- забезпечення працевлаштування випускників; забезпечення привабливості європейської системи освіти.

На зустрічі представників більш ніж 300 навчальних закладів Європи у Саламанці (березень 2001 р.) було засновано Асоціацію європейських університетів (*The European University Association*) як основну організацію Європейських університетів і структуру, що входить до керівного комітету Болонського процесу. Окрім неї до комітету також увійшла Конфедерація ректорських конференцій Європейського Союзу (*CEURAC*).

На цій зустрічі були озвучені такі принципи розвитку Болонського процесу:

1. Автономність закладів вищої освіти з відповідальністю перед державою та суспільством.
2. Відповідальність освітнього процесу перед суспільством.
3. Нерозривність зв'язку вищої освіти і наукових досліджень.
4. Організація диверсифікації (встановлення відповідності) системи залікових одиниць, ступенів і критеріїв якості.

Ключовими проблемами, на вирішення яких спрямований Болонський процес, були визнані:

1. Забезпечення якості, як фундаменту для реалізації цілей Болонського процесу, озвучених у Болонській декларації 1999 р.
2. Формування довіри шляхом акредитації закладів вищої освіти.
3. Сумісність освітніх програм з відповідними знаннями, уміннями і навичками.